

PROGRAMM

des

k. k. Staats-Untergymnasiums

zu Krainburg

veröffentlicht

am Schlusse des Schuljahres 1870.

Laibach 1870.

Druck von Ign. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Verlag des k. k. Gymnasiums.

PROGRAMM

K. K. Staats-Unterrichtsanstalt

zu Kremsdörf

am Schilfsee des Schilfsees 1870.

Leipzig 1870.

Verlag von J. Neumann, Neudamm.

Verlag von J. Neumann, Neudamm.

O domači odgoji in njenem upljivu na vspeh šolske mladine.

Šola in dom imata ravno tako prijetno ko težko dolžnost, mladino gojiti, učiti in voditi, da ji gladita pot do sreče in pripravi vse, kar njen dušni in telesni blagostan pospešuje, ko se poda zapustivša šolo in dom v nemirno valovje javnega življenja. Z dolžnostjo se veže pa tudi pravica, od mladine zahtevati, da zvesto posluša in natanko spolnjuje, kar ji kažeta in v pospeh tega namena velevata. Tedaj ima tudi mladina svojo dolžnost, se po navodu svojih gojiteljev ravnati ter s tem za prihodnost skrbeti.

Kdor si v mladosti trdne podlage za svoje prihodnje življenje ne pripravi, tava slepecu enako po sreči, ktera se mu vedno odmiče in ga s tem šaljivo-grenko uči, ko je že prepozno, spoznavati neprecenljivi čas vesele mladosti, ktereга si v lasten prid obračal ni. Ta resnobno žalostna prikazen v vsakdanjem življenji nalaga gojiteljem in gojencem posebno dolžnost, z zlatim časom vestno in modro gospodariti. Kajti zamujen čas je zgubljen čas. Kar se v mladosti zamudi, se zgubi za celo življenje. V mladosti se mora človek gojiti, učiti, poprijeti in vaditi vsega, kar mu gojitelji po svoji modro skrbni previdnosti v pospeh njegovega prihodnjega blagostanja svetujejo in velevajo. To mu bistri um, blaži sree in pripravlja ono trdno podlago, ktere mu je k srečnemu življenju treba. Če pa v svoji lehkomišljenosti na njihove svete ne porajta in njihova povelja zanemarja, sam sebi srečo spodkaplja in si grenke ure za prihodnje dno ve pripravlja. Pa tudi gojitelji se lahko vdeležijo nesreče, ktera odraslo mladino v poznejih letih zadene, če

si dosti resnobno ne prizadevajo, da bi jo po naukih in izgledih na pravo pot o pravem času pripravili. — Kolikor teže je človeku, če spozna, da je drugim kako nesrečo pripravil, toliko večje skrbi je treba gojiteljem, da ne spodkopajo sreče svojih gojencev, in kolikor teže je prenašati težave, katere si kdo sam nakopa, toliko bolj se mora mladina varovati, da ne zakrivi tega, kar bi ji nekdanj življenje težilo in grenilo.

Da bi se tedaj zavest o preveliki važnosti odgoje, katere celo prihodnost mladine določuje, pri gojiteljih in gojencih živo ohranila, budila in širila, je namen te razprave, katere se ne bo naslanjala na učene preiskave, temveč na vsakdanje potrebe s posebnim ozirom na šolsko mladino. Tedaj se ne bodo posamezne reči po notranjem logičnem razvoju globoko preiskavale in sijajno predstavljale — vsaka bi lahko obširno knigo obsegala in s tem v množini svojo gojivno veljavo temnila — temveč se bodo tako vrstile kakor jih vsakdanje življenje podaja in navaden človek narleže zapopada. Le tako je mogoče, da nastane za navadno življenje nekako pomenljiva slika, katere kaže, kar vidimo in spodbuja h temu, kar naravnost ne razodeva. V tem namenu se v ogled izročuje in priporočuje gojiteljem in gojencem, da bi jo vsak po svojem pregledoval, v spodbujajo resnobne gojitve obračal in iz lastne skušnje dostavljal, kar se mu potrebno in koristno zdi.

Dom mora z odgojo pričeti in mladino za šolo pripravljati, če hoče, da šolska odgoja in poduk brez vspeha ne ostane. Kdor se dela prav ne poprime, ga le na pol, alj saj zelo težko opravi, pričujejo vsakdanje skušnje. Ravno to potrjuje tudi šola. Kdor dobro odgojene otroke v šolo pošilja, vidi jasneje in občuti živeje dobroto šolske odgoje in šolskega poduka kot oni, katerega otroci se doma le malo alj napačno gojijo, čeravno šola vse otroke enako uči in s tem na njihovo odgojo uplji. To kaže veliki uplji domače odgoje na šolski vspeh mladine.

Šola in dom se pri odgoji sicer zjedinita v tem, da jeden drugega pospešujeta, imata pa vsak svoj poseben namen. Dom ima gojiti in s tem šolski poduk pospeševati, šola pa učiti in po naukih domačo odgojo podpirati in blažiti. Domača odgoja je posamezna, šolska pa splošna. Kakor se naslanja povsod splošno na posamezno, tako se vpira šola na domačo odgojo posameznih učencev. Bolja ko je ta, bolji vspeh ima šola pri odgoji zraven tega, da toliko leže pripravljala mladini za življenje potrebne vednosti.

Namen odgoje, pri kateri se šola in dom združujeta, je, da se dušne in telesne zmožnosti gojenca vsestransko in enakomerno razvijajo in tako popolnost dosežejo, da zamore po lastnih močeh svoj namen kot človek doseči. Gajiti se tedaj pravi, mladino k razvoju njenih zmožnosti po primernih sredstvih v dosego njenega namena pametno napeljavati.

Namen, v katerem in za katerega gojimo, je dvojni: zemeljski in nadzemeljski. Po prvem se namerjava popolnost, katero človeško društvo samo na sebi in blagostan posameznih gojencev zahteva, po drugem pa to, kar človeka uzorno povzdiguje, blaži in vnema za vse, kar ga k onemu cilju privaja, kateri je prvi in zadnji namen celega stvarstva. Da se ta namen kolikor mogoče doseže, je treba: 1. gojiteljem poznati primerna sredstva in jih previdno, skrbno in dobrovoljno obračati v odgojo mladine; 2. gojencem zvesto poslušati, natanko opazovati in z veseljem storiti, kar jim velevalo gojitelji.

Naj se tedaj po tem načrtu osnuje in razkrije slika, ktera na jedni strani predstavlja gojiteljem, na drugi pa gojencem nekatere odgoji potrebne reči v spodbujajo šolskega napredka.

I. Na strani gojiteljev.

Naravni gojitelji svojih otrok so stariši alj pa njihovi namestniki, kateri svoje težavno delo s tem lajšajo, da primerna sredstva, ktera dobro poznajo, zmerno in previdno v pospeh odgoje obračajo. Kakor nikdo s kako rečjo, ktere nima, obračati ne more, tako tudi nikdo gajiti ne more, če gojilnih sredstev ne pozna. Tedaj je prvi pogoj odgoje to, da gojitelj primerna sredstva pozna, drugi pa, da jih previdno in zmerno rabi. Sredstva imajo svoj vir v naravi človeka, način pa, po katerem se rabijo v posebnih razmerah posameznih gojencev.

Ker obstoji človek iz duše in telesa, mora odgoja oboje obsegati, ker jedno brez drugega napredovati ne more. Pri odgoji telesa pripravljamo podlago za duševni razvoj, katerega neposredno doseči ne moremo. Ker se razvoj duševnih zmožnosti gojenca na njegovo telesno odgojo opira, je primerno, da se govori: 1. o telesni in 2. o duševni odgoji.

1. Pri telesni odgoji je pred vsem drugim za zdravje skrbeti. Kajti le v zdravem telesu biva zdrava duša, učijo modri možje

vsih vekov. Da se telo zdravo ohrani, mu je treba tečne hrane, čistega zraka, primerne gorkote, snažne obleke, zmernega gibanja in kar še druga po raznih razmerah zdrava pamet svetuje in priporočuje.

V obče se pri telesu tri posebne zmožnosti opazujejo. Po prvi se človek redi, po drugi giblje, po tretji občuti. Ker so vse v nar oži zvezi, tako ima vsaka svoj veljaven upljiv na vsako. Zato se mora vsaka po svoji posebnosti gojiti, da se jedna po drugi zboljša in v gojivno celoto za duševne zmožnosti združi.

a) Redilna zmožnost telesa se razvija samo po naravnih zakonih in se da le posredno gojiti. Če se daja gojencu primerni živež, tako se redi in rase po notranjih naravnih preminjavah hrane. Tedaj zadostuje, če se mu zmerno in redno daja hrana pri razmerah, ktere so zdravju v obče potrebne in vgodne. Žalostne dogodbe nam pričujejo in zdrava pamet nas uči, da bi to, česar nam je k življenju treba, redno in zmerno uživali. Kdor pa nasprotno ravna, ne spodkopava samo svojega lastnega zdravja, nar boljšega blaga, kar ga na svetu ima, temveč spodriva in ruši tudi podlago svoje odgoje, ktera njegovo prihodnjo srečo določuje. Naj se primeri gojenec, ki zmerno in redno živi, z onim, kteremu se brezumno in neredno hrana daja, in vidilo se bo, koliko sta vredna red in zmernost pri gojivni reji.

b) Zmožnost, po kateri se gibljemo, se da že določneje gojiti. Ona ne krepča le posamezne ude, marveč razširja svoj vgoden upljiv na celo telo. To so že stari Grki spoznali ter jo s tem gojili, da so mladino v telovadbi urili. Koliko koristi so od tega imeli, sporočuje zgodovina. — Kdor se s takim delom ne peča, da bi se toliko gibal, kolikor je v okrepčanje te zmožnosti treba, začne oslabeovati in hirati, ker se redilna zmožnost ovira. Zato nadomestujejo umni ljudje pri gojencih, kteri z mirnim telesom svoja opravila opravljajo, taka dela s telovadbo alj drugim primernim sredstvom, da se po gibanju krepčajo. Pri učencih, kjer ni šole za telovadbo alj pripravnega dela, se po sprehodu alj kakí sposobni igri doseže toliko, kolikor je k odgoji gibčnosti potreba. Pa tudi tukaj se mora na meje zmernosti gledati, da se enakomernost v razvitku telesnih moči ne ovira in prenapeta skerb za zdravje duševnim zmožnostim ne škoduje.

c) Zmožnost, po kateri se v človeku občuti zbujajo, je z dušo v nar oži zvezi. Po sredstvih, po kterih se posameznih občutov

z nekim splošnim vtisom zavemo, jo razdeljujemo v posamezne oddele. Imenujemo jih 1. počut, če se po zunanji dotiki s telesom kake reči zavemo; 2. okus, če po jeziku kaj razločimo; 3. voh, če po vohanji kaj spoznamo; 4. sluh, po katerem slišimo, in 5. vid, po katerem vidimo. Po prvih treh počutkih se zavemo le onih reči, ktere se s telesom v dotiko spravijo, po vidu in sluhu pa tudi onih, ktere so zunaj nas in znabiti v nobeni telesni dotiki z nami. Ker se prvi po naravnih zakonih le na bližne reči naslanjajo, ktere v duševnem življenji neposrednje veljave nimajo, se imenujejo nižji počutki nasproti vidu in sluhu, ktera naravnost duševne moči budit in razvijata in se zato viša počutka imenujeta. Koliko večja je vrednost duše od telesa, toliko večje pazljivosti zaslužujeta pri odgoji viša počutka od nižjih. Pri zadnjih zadostuje, če se odvrta, kar jih slabi alj telesnemu zdravju škoduje, pri prvih dveh pa je treba skrbno gledati na vse, kar ju krepeča in bistri, in kar jima je neugodno in škodljivo, da se prvo pospešuje in drugo odpravlja kolikor je pri raznih razmerah mogoče.

Vid se krepeča in bistri po ogledovanji različnih reči raznih barv in razne velikosti v bližini in daljini. Posebno dobro mu de, če ogledujemo naravo v njeni lepoti in množini brezbrojne različnosti njenih stvari. Pogled si bistrimo tudi s tem, da presojamo ž njim daljino alj velikost raznih reči, ktere v daljini vidimo alj če bližne v okusno celoto vezemo i. t. d. Škoduje pa našim očem posebno nagla sprememba svetlobe in premočna luč; če se v mraku alj pri slabi luči kaj tacega dela, pri čemur se oči posebno trudijo, kakor pri pisanji alj branji, celo če je kaj drobnega.

Sluhu je vgodno navadno glasovje, ktereга v vsakdanjem življenji slišimo, če svojih mej ne presega. Zboljšamo si ga, če poslušamo umetne govore, lepo petje, vbrano godbo alj veličastno zvonenje; če se vadimo posamezne glasove spoznavati in razločevati tudi če se združijo, če razločujemo kraj, kjer nastanejo, in čas, v katerem se jeden za drugim vrstijo. V teh rečeh se gojenci posebno po petji in godbi urijo. Zato so že stari Grki razun telovadbe, pisanja in branja, petje in godbo za bistveni sredstvi pri odgoji svoje mladine imeli ter ju marljivo rabili. Telovadba krepeča in vterjuje telo, petje in godba pa gladi in olikuje uho, ter vnema dušo za vse, kar se ji v lepi pesmi alj v vbrani godbi uzorno razodeva. Sluhu škoduje vsako premočno in nevbrano glasovje.

Kolike važnosti sta vid in sluh pri odgoji, pričujejo gluhi in slepi, kateri se pri velikem trudu le z majhnim uspehom gojijo.

Kolikor teže človek kake potrebne reči pogrešuje, toliko bolj mora paziti, da naj potrebniše ne pokvari alj celo zgubi. Zato je treba pri telesni odgoji nar večje pozornosti za vid in sluh, ker sta dušni odgoji nar bolj potrebna.

Razum telesa in tega, kar je njegovemu razvoju, zboljšanju in zdravju potrebno, moremo pri odgoji še gledati na druge zunanje reči, katere so ž njim v kaki dotiki. Tudi te imajo gojivni upliv na dušni razvoj, če se ž njimi pametno ravna. Če se v obče zunanje po notranjem sodi alj notranje po zunanjem, tako se ne more prezirati, da je jedno z drugim v zvezi, da jedno na drugo upljivi in da jedno drugo v njegovi prikazni določuje. Zato se morejo vse zunanje reči tako vravnati, da vgodno upljivijo na notranji razvoj gojenca.

Med temi je v prvi vrsti obleka. Ta mora biti v vsih njenih delih snažna in stanu primerna. Kdor pri odgoji te meje prezira, si sam dober uspeh svojega dela spodriva. Kako grdo je, če nosi mlad fant vmazano obleko alj blatne čevlje! Kako visoko ga povzdiguje draga in gizdava obleka! Kako se šopiri s peresom na klobuki, s svitlo verižico, lepim prstanom in še s kako drugo nepotrebno rečjo! Stanovališče naj bo čedno brez nepotrebne orodja, ktero mehkužnost podpira alj v domišljiji škodljive podobe zbuja, drugo pa vse tako redno, okusno in popolno kolikor je mogoče, da vgodno upljivi na razvoj duševnih zmožnosti. Le kdor skrbno zunanje reči pri odgoji opazuje, škodljivo odvraca in veljavno v svoj prid obrača, sme upati, da bodo druga sredstva, katerih se poslužuje, svoj dober uspeh imela. Posebno jasno se vidi razloček, katerega delajo zunanje reči, pri šolski mladini. Tu si stojijo v svojih nasledkih v zunanjem in notranjem posameznih učencev ravno nasproti. Kjer se previdno in redno kot sredstvo odgoje rabijo, gladijo in zlajšujejo pot do namena, katerega šola doseči hoče; kjer se pa zanemarjajo, ne ovirajo samo šole, temveč zadržujejo tudi prve v dosegi tega namena. Koliko večji uspeh bi lahko šola imela, ko bi ne bilo treba na zunanje reči tolikokrat opominjati!

2. Kolikor večje vrednosti je duša od telesa, toliko večje pazljivosti in skrbi zahteva pri odgoji svojih zmožnosti. Tudi tu je treba nar poprej njene zmožnosti in primerno gojivna sredstva

poznati in potem zunanje razmere opazovati, ktere njihov razvitek pospešujejo alj ovirajo.

Duša, blaži del človeka, ostane zdrava le v zdravem telesu, ker je ž njim v nar oži zvezi. Akoravno je duša nerazdelivna celota brez različnih delov, tako se vendar njeno bistvo v obče po treh različnih zmožnostih razodeva in po teh različno imenuje. Ona si zamore *a)* razne reči, ktere v zunanjem svetu po vidu alj sluhu zajema, predstavljati alj njihove podobe prenařejati; *b)* zbuja jo te podobe svojemu bistvu primerne občutke; *c)* hrepeni te predstave v zunanjem svetu po dejanji vtelesiti. Vse pa objema zavest, vodi pamet, sodi vest in ohrani spomin.

Ker je duša nerazdelivna celota, tako je jasno, da vsaka stvar, ktere se po jedni tako imenovanih zmožnosti zave, na vse druge alj na celoto upljivi. Ker so vse le jedno, tako se vse ob enem gibljejo, napredujejo alj se ovirajo.

Da bi se to saj nekoliko razjasnilo, kar se ob enem v duši gojenca godi, je treba podobe po zmišljeni različnosti dušne jednote, ktera se na vidljivi svet naslanja in zavednost človeka podpira. Zato se bodo duševni dogodki po svojem nastanku, napredku in upljivu časovno in krajevno ločili po različnem razodetji duševnega bistva.

a) Duša si zamore zunanje reči predstavljati in te predstave po svojem prenařejati. Za vse, kar si predstavlja, dobi gradiva iz zunanjega sveta po vidu alj sluhu; drugi počutki ji v tem obziru malo določnega ponujajo. Tedaj sta ta dva glavno sredstvo, ktero zunanji svet z našo dušo veže, njene moči zbuja, razvija in krepeča. Ker se pa ta razvoj in krepost duše ravna po tem, kar jo zbuja, se po pravici zahteva, če jo hočemo dobro gojiti, da začnemo na dobri podlagi. Tu pa je nar poprej treba, da ima vsak gojitelj o vsaki reči, ktere se pri odgoji poslužuje, določno, jasno, čisto in lepo podobo, ktero potem po vidu alj sluhu duši gojenca tako kaže, da jo zanimiva, vnema, budi in blaži. Kajti na tem leži ves napredek duševnega razvoja, da dobi gojenec od raznih stvari čiste in jasne podobe, ktere mu po primernem navodu različnost svoje veljave same razodevajo. Te so začetek duševnega gibanja in določujejo njeno prihodnje stanje.

Da se jasnota posameznih podob ohrani, se mora jedna za drugo polagoma vrstiti in še le ko se gojenec posameznih do čistega zave je mogoče, da jih v kaki zvezi s posebnim namenom spozna.

Zato so v začetku odgoje le one podobe pripravne, ktere nam narava podaja, in potem še le take, ktere se v nevidljivem svetu misli rodijo.

Od vsega, kar gojenca na vidljivem svetu obdaja, kar vidi alj sliši, se zbuja v njegovi duši podobe, ktere njeno delovanje določujejo in s tem njeno značajno posebnost pripravljajo. Zato pravijo modri možje, da pri odgoji nobena stvar ni majhna, ker vejo, da zamore po svojim upljivu veliko koristiti alj pa še več škodovati. Pri vidljivih rečeh se da lahko spoznati, kar je odgoji vgodno alj ne, ker ne kažejo druga kakor to, kar so, če se jim ne pridruži še kak poseben pomen. Drugače je pri nevidljivih, ker se tako določno predstavljati ne morejo brez vidljivih. Te kažejo naravnost gojencu svojo lepoto, ga vnemajo in spodbujajo za vse, kar je naravno in lepo ter ga napeljujejo k natančnejemu premišljevanju o njihovi prikazni in zvezi s celoto narave in mu odpirajo s tem vrata do onih podob, ktere nastajajo v nevidljivem svetu gibčnih misli.

Kakor povsod tako se prehaja tudi tu od ležega do težega, od vidnega do nevidnega, od navadnega do veličastnega. To se godi po naravi dušnih moči. Ko nastanejo v naši duši razne podobe, jih primerja, določuje in presoja pamet ter spoznava vzroke njihovega nastanka, njihove veljave in njihovega namena. To pa ji pripravlja gradivo za višje preiskave stalnih resnic, ktere jo toliko prevzamejo, da vse druge dušne moči na nje obrača. Česar se pa po vsem prizadetji do dobrega zavedeti nemore, pa se ji vendar verjetno in resnično zdi, tako se vkloni in verjame, ker resnica zunaj njenega okrožja biva. Kdor pri gojencu toliko to zmožnost duše razvije, doseže svoj namen popolnoma, ker se cela duša, tedaj tudi vse druge njene zmožnosti ob enem vgodno razvijajo in določujejo.

Da so te podobe, ktere po vidu alj sluhu v naši duši nastanejo, začetek in napredek cele odgoje, pričujejo skušnje vsakdanjega življenja. Kdor svojim gojencem mnogovrstne naravne podobe jasno kaže, jih zbuja k natančnejemu premišljevanju in s tem k spoznanju, da so še tudi druge reči, kterih človek s telesnim očesom ne vidi in ktere še večjo veljavo za določni razvoj duševnih zmožnosti imajo ko te, ktere vidi. Po tej poti pride gojenec do tega, kar odgoja namerjava. On vidi določno in jasno, če mu gojitelj enako kaže, naravne reči in spozna njihovo razmerje. To ga na-

peljuje k spoznanju razmer človeštva sploh in posebno onih ljudi, s katerimi je v bliži dotiki in potem še le misli in si predstavlja, kar je vsemu temu uzrok, kar presega vidljivi svet, kar ga za stalne resnice spodbuja in k določnosti privaja.

Tedaj se naravno goji tako, da se gojencu narpoprej kaže, kar nar leže in nar določneje podobe v njegovi duši zbudi. To se zgodi s tem, da se mu svet v svojih stvareh kaže kakor je v resnici njegovemu razvitku primerno in v spodbujajočo uzorno. Potem se mu kažejo posebne razmere, v katerih so ljudje med seboj, posebno pa tiste, ki so med gojencem in njegovimi roditelji, gojitelji in tovarši. Ko se vidljivih reči in njihovega razmerja že zave, se mu še le razodevajo resnice, do katerih človek po modrem in temeljitem premišljevanju pride. Roditelji mu morejo biti nar večji dobrotniki na svetu, katerih veliko skrbi in truda stane, da svojega otroka, gojenca, s potrebnimi rečmi v telesnih in duševnih zadevah preskrbijo in vse to v toliki ljubezni in s tolikim veseljem storijo. Drugi gojitelji in posebno učitelji naj mu bodo to, kar so, osebe čestitljive in vnete za njegov blagostan, ki ga neutrudljivo učijo mu vse z veseljem kazaje, česar bo nekdan živ potreboval, po čemur se vedri in bistri njegov um ter blaži in zlahni njegovo srce. Tovaršija naj mu bo lepa zveza prijateljev, kateri se njegovega veselja in njegove žalosti srčno vdeležujejo, mu lepe izglede dajejo in ga po sposobnih veselicah k veselju zbujajo. Spone, ki so posamezne rodove ali celo človeštvo vežejo, naj mu bodo veličastne in svete, da ga v nemajo za spoštovanje in red, brez katerih človeško društvo biti ne more. Pred vsim pa mu naj bo začetnik in stvaritelj vseh reči nar svetejše, nar modrejše, nar dobrotljivše in nar popolniše bitje, katero vso človeško modrost presega, da se vadi meje svojih dušnih moči varovati in verovati resnice, katerih človeška pamet še po tolikem preiskavanju in trudu zapopasti ne more.

Kdor pa ne pazi na to, če so razne podobe gojencu jasne ali ne, če so uzorne ali se naslanjajo na posvetne razvade in slabosti, če so resnične ali se vpirajo na plitvo modrost nezvedenih modrijanov vsakdanjega življenja, ta se pri odgoji nima vgodnega vspeha nadejati. Kajti on ne dela gojencu samo napotje do prave omike, temveč ga napeljuje na krivo pot, katero mu korak za korakom vedoma ali nevedoma zagrajuje, da bi je ne zapustil in obtičal v nevednosti, katero on sam veljavno modrost življenja ime-

nuje. Vsak pameten človek sam brez posebnega poduka lahko presodi, koliko taka modrost velja, če mlad, neveden človek brez vsake skušnje po izgledu svojih gojiteljev modruje o državnih napravah in njenih možeh, če zaničljivo obrekuje pomenljivi cerkveni obred in njene naprave, če opazuje na svojih učениkih in drugih predstojnikih pomanjkljivosti, katerih ni in se le njegovi plitvi modrosti to dozdevajo, za kar jih svetu naznanuje, če graja brez izjeme in brez uzrokov vse, kar po njegovi volji ni, če celo velikoustno govori o modri naredbi sveta, njenih uzrokih in njenem namenu. Take in enake prikazni so žalosten sad krive odgoje, ktera ne spodkopa le posameznega gojence sreče, temveč širi svoj pogubljeni upljiv tudi v druge kroge človeške družbe, katerih udje po dobri odgoji stalne podlage za življenje nimajo. Iz tega zvira vse, kar ovira lepe in blažilne vednosti, kar zatira pravico in žali resnico, kar kali mir in spodjeda blagor človeštva. Vidi se tedaj, kolike važnosti je pri odgoji v besedi in dejanji previdno ravnati in gojencu lepe, resnične in zanimive podobe kazati, po katerih se zbujajo, vnemajo, ravnajo in blažijo njegove dušne zmožnosti. — Če se mladina doma za take reči vname, ji bo tudi šola vgodna. Kajti tu se ji lepe in še lepše reči kažejo in pripovedujejo ko doma in to vse še v lepši obliki. Kdor od doma dobro podlago prinese, tega veseli in vnema vse, kar v šoli sliši in vidi ter si s tem pripravlja in gladi pot do potrebnih vednosti; kdor se pa doma zanemarja, tega tudi šola ne veseli in ostane neveden kakor je bil, alj k večemu se le toliko nauči, kolikor se mu po vsej sili vrine, kar pa posebnega upljiva na odgojo in stalne vrednosti za življenje imeti ne more. Razun tega, da se gojencu doma ko v šoli lepe in dobre reči jasno kažejo, je treba reda in zmernosti. Kakor vsaka še tako dobra in drugače zdrava jed telesu škoduje, če se preobilno zavžije, tako se tudi še tako dobri in lepi nauki gojencu ostudijo, če jih mora prepogosto alj preveliko slišati. Kar je preveč, ni zdravo, nas uči stari pregovor.

b) Po drugi dušni zmožnosti nastanejo v človeku razni občuti, kateri se ravnajo po podobah, ktere si po vidu in sluhu predstavlja alj pa po splošnih vtisih, katerih se določno ne zave in tedaj tudi pravih uzrokov svojih občutov ne pozna. Gojiti se dajo le oni občuti, kateri neposredno alj posredno nastanejo iz tega, kar človek vidi alj sliši. Lepše ko so te podobe, zlahnejši so občuti, kateri iz njih zvirajo. Sperva se naslanjajo na vidljive reči, potem še le na nevidljive, više in uzorne.

Koliko veselje se zbuja v mladem srci gojenca, ko gleda zeleno drevje, cvetoči vrt, pisane livade in druge lepe reči v naravi! Kako ga je strah, če vidi blisk, sliši grom, burjo alj enake prikazni! Če se mu kaže, kako dobri so mu stariši, kako skrbni učenci za njegovo srečo, kako zvesti njegovi prijatelji in tovariši, se vnemajo v njegovi duši čuti ljubezni, veselja in hvaležnosti; če mu pripovedujemo o bridkosti težav in trpljenja naših bližnjih, mu zbuja sočutje pomilovanja in milosrčnosti; če mu predstavljamo grdobno raznih napak in razvad, se mu studijo in gnusijo; če mu naštevamo načine, po katerih se pravica oskrunjuje in resnica zaničuje, se mu vnema srd in ga tlači nevolja, da se kaj tacega sploh goditi zamore; če ga napeljujemo redno in temeljito misliti, kako ga vnemajo in veselijo resnice, ktere po lastnem preiskavanji najde! če mu razodevamo veličast božjo in lastnosti nar popolnšega bitja kakor jih človek po svojem umu v pomenljivih podobah izraziti zamore, se mu srce povzdiguje ter hrepeni iz vsakdanjega hrupa priti v one uzorne kraje večnega bitja, dokler se v občudovanji ne pomiri in v slavljenji ne raztopi. Kdor pri odgoji spodbuja raznih rahlih in žlahnih čutov po sposobnih predstavah primerno ne podpira, ne more na vgoden vspeh računati. Kako grdo in nevsmiljeno je, če vidimo mladenča brez vsega blažega čutja nedolžno žival trpinčiti alj lepe cvetlice mandrati! Kako ostudno je, če žali svoje dobrotnike, se pretepa in cuka s svojimi tovarši! Kdor to in enako pripušča mislé, da nima pasebne vrednosti, ne kaže samo, da sam blažega čuta nima in da tedaj za odgojo sposoben ni, temveč pripravlja tudi gojenca za nesposobnega uda v človeški družbi, ker zatira ono rahlo spono, ktera njene ude objema. Kdor v mladosti blagega in rahlega čutja ne zbuja, bo tudi v starosti osoren in neobčutljiv pri vsakem še tako ginjivem slučaju. Zadostuje mu, če vstreza svojim željam, vse drugo ga ne gane. Enako kamenu na cesti tudi on sočutja ne najde, ker ga vreden ni. Kajti le sočutje zbuja sočutje in oklepa prijateljsko zvezo, brez ktere je človek tudi v domačiji ptujec in v sili sam svoj pomočnik. Kdor ve, kaj je pravi prijatelj v nesreči, kaj tolažba v žalosti, kaj dober svet v potrebi, kaj pomoč v sili in kaj veliko drugega, kar veže človeka na človeka v raznih razmerah življenja, ne more in ne smeje pri odgoji prezirati, kar čutje gojenca zbuja in blaži, da mu ne odtegne zavetje v potrebah in ne pahne osamelega mnogovrstnim silam v naročje.

c) Duša hrepeni po svoji tretji zmožnosti to, kar si predstavlja in čuti v zunanjem svetu v primerni podobi vtelesiti. To se razodeva v našem dejanji. Blaže in lepše ko so tedaj podobe in čuti, kateri se po njih zbudijo, blaže in lepše je dejanje, katero se po njih ravna. Kakor se razločujejo podobe, tako se razločuje dejanje in po tem človek od človeka. Po dejanji se tedaj spozna vrednost odgoje.

Ker se vse mogoče, kar gojencu kažemo alj pripovedujemo, v njegovem dejanji razodeva, je treba razum tega, kar se je v prvem in drugem oddelu naštevalo, še posebne določnosti pri dejanji. Dejanje ne kaže vsikdar jasnote in določnosti podob, katere ga vzročijo, zato se mu mora h temu pomagati. Kajti ovira ga neka telesna napaka, kateri se v obče lenoba pravi. Ta se mora, če tudi po sili odpraviti, da zamore duša svoje podobe vtelesiti, katere gojitelj v njej zbuja. Ta telesna lenoba ima pa zopet svojo zaslombo v nekem dušnem mirovanji, kateremu se le s tem v okom pride, da ji podajamo zanimive in lepe podobe. Te zbudijo in krepčajo voljo, katere vzročuje dejanje; če pa same na sebi dosti močne volje ne zbudijo, more jim priti opomin na pomoč. Ta naj bo sprva pomenljiv pogled, potem rahla beseda, če ta dosti ne pripomore, ojster pogled alj ojstra beseda, in če drugače ne gre, naj brezovo olje svojo zdravilno moč razodeva. Kjer to ne pomaga, ni veliko upa na kako drugo pomoč. Pomaga pa gotovo, če se za časa in previdno rabi, kakor trdijo zvedeni ljudje. Vsak opomin pa naj bo na svojem mestu, da njegova veljava ne oslabi alj celo napak ne pripravi. Ko se volja vtrdi, naj bo po samih podobah alj po pripomoči, premaga vse telesne ovire — tolika je njena moč alj duše tretja zmožnost v ožem pomenu — in stvarja ž njim podobe v zunanjem svetu kakor se duši predstavljajo. Tedaj se vse naravne podobe vtelesijo kakor jih kaže narava alj zahteva poseben namen. Podobe, katere ima gojenec od svojih starišev, gojiteljev, učnikov, tovaršev, prijateljev, od drugih ljudi in njihove zveze, se razodevajo po njegovem dejanji. On stori z veseljem vse, kar zahtevajo razmere, kar mu veleajo poveljniki, kar razveseljuje tovarše in prijatelje, kar podpira zvezo človeštva. V tem pa, kar presega človeško pamet, se vede dostojno in ponižno v zavesti, da je vse le majhno in pičlo, kar stori. Kdor v tem namenu dejanje gojenca vodi in vadi, da bi se dostojno vedel, nesposobnega zогibal, človeštvu kolikor mogoče koristil in Boga spodobno

častil, pripravlja sebi čast, ker svojo dolžnost zvesto spolnuje, gojencu pa srečo, ker mu prave pripomočke za njeno dosego podaja.

Kar gojenec po navodu gojitelja stori, mu neki notranji glas naznanuje, da je prav storil. Kajti v duši človeka biva neka čudna moč, ktera se po vsakem dejanji zbudi in ga sodi. Imenujemo jo vest. Ta se ravna pri svoji razsoji po tem, kar pamet razloči. Ker to zopet določuje alj saj mogočno upljivi, kar si duša predstavlja, se vidi, da je vest pri svoji razsodbi tudi od tega odvisna. To napravlja razloček, katerega pri posameznih ljudeh nahajamo, da eni pri tistem dejanji lahko vest imajo, drugi pa težko. Po določenem, resničnem in pravičnem dejanji se mora ta čudna moč gojiti, da ostane gojencu vedno zvesta voditeljica pri njegovem dejanji v raznih razmerah življenja. Navaditi se mora gojenec za časa jo zvesto poslušati in se po njej ravnati, drugače zaspi in se potem toliko huje zbudi, kolikor bolj jo je zanemarjal in kolikor globeje je brez nje zabredel. Ljudje, katerim se pravi, da vesti nimajo, se ne morejo pošteno izobraznim prištevati, ker jim manjka naravno-pravičnega vodila pri njihovem dejanji v dotiki zunanjih razmer. Kakor povsod je treba tudi pri tej vaji po srednji poti hoditi, da se ta notranja moč v plahljivo boječnost ne obrne, kar bi večkrat ravno toliko škodovalo kakor brezvestje. —

Pri odgoji duševnih zmožnosti se mora posebno še paziti na zunanje razmere, ktere jih pospešujejo alj ovirajo. Kajti vsakdo ve, da razum gojitelja tudi drugi ljudje na gojenca upljivijo, posebno pa oni, s kterimi je večkrat v dotiki alj kterim se začasno v skrb prepušča. Kolike previdnosti je tukaj potreba, pričuje preveliko število žalostnih nasledkov za gojence po malomarnih oskrbnikih in slabih tovaršijah. Dokler je še gojence v naročji starišev, svojih nar zvestejših gojiteljev, nimajo zunanji ljudje in tovaršije tako močnega npljiva na njegove duševne zmožnosti, ker se z vsem zaupanjem ravna le po navodu svojih starišev, ki skrbno in previdno vse odpravlajo, kar bi mu po zunanjem upljivu škodovati znalo. Vse drugače je, če ga prepustijo drugim ljudem v odgojo, posebno takim, kterih resnično dobre volje in sposobnosti za odgojo ne poznajo. Že marsikteri stariši so svojega sina v nar lepših nadah v šole odpravljali, pa vse sladke nade so se jim spremenile v grenke solze, ker se sinu niso dosti pametni, pošteni in dobri oskrbniki pojiskali. Kajti še tako bistra glava in še tako dobro srce se lahko spridi, če nima dobrega in zvestega voditelja, kteri

mu v važnih slučajih pravo pot kaže. Pametni oskrbniki vejo, kolike dolžnosti prevzamejo, kedar jim stariši svojiga otroka prepustijo, da bi telesno in duševno za njega skrbeli in storijo vestno vse, kar po posebnih razmerah starišem samim storiti mogoče več ni. Pri teh se je nadjati dobrega vspeha, za katerega jim bo gojenec nekdanj enako hvaležen ko starišem. Kdor pa skrb za gojenca prevzame, pa malo alj celo nič za njegovo telesno in duševno odgojo ne stori ter ga svoji volji prepušča, da dela, kar se mu zdi, da v tovaršije zahaja, katerih nič prida ni, in da vse brez navoda in svarjenja počenja, ta si nakida celo butaro pregreh, ker zanemarja svoje dolžnosti in s tem nesrečo gojencu pripravlja. Komur je znana ona žalostna prigodba „Po hudi tovaršiji rada glava boli,“ ne bo samo na vse pazljivo gledal naj bo pravi gojitelj alj oskrbnik, kar neposredno duševne zmožnosti pospešuje, temveč bo ravno tako skrbno vse nevarne tovaršije od gojenca odvrčal, ker ve, kak upljiv imajo tovaršije na svoje ude. Pregovor pravi: „Povej mi s kom se pajdašiš in povem ti kdo si.“ Ker se tovaršija po dejanji njenih udov lahko spozna, se zamore tudi lahko o njeni vrednosti soditi, ktera potem določuje, če se je gojenec smeje vdeležiti alj ne. Če se dobra, odgoji vgodna tovaršija za gojenca ne najde, naj se nadomestuje po drugih primernih sredstvih, med katerimi ima skrbno in zvesto delo nar večjo veljavo. Kdor se pridno delati vadi, tega ne mičejo tovaršije toliko, pa tudi napakam vsake vrste, ktere toliko pohajalcem in klatežem pogubo priprivljajo, se edino le po marljivem delu odkriža.

Komur je tedaj blagor mladine na sreci in kdor ima posebno dolžnost za njo skrbeti, naj jo duševno in telesno po veljavnih sredstvih goji in vse odpravlja, kar je temu namenu nasproti. Kjer ga lastna vednost zapušča, naj pri drugih, na ktere zaupa, za svet poprosi, da si težavno delo zljajša in svoj namen kot gojitelj leže doseže.

II. Na strani gojencev.

Kakor gojitelji imajo tudi gojenci svoje dolžnosti. Oni se morejo na tanko po navodu svojih gojiteljev ravnati, če hočejo v lastno srečo dober uspeh imeti. Kakor gojitelji po telesi in duši za nje skrbijo, tako morejo tudi oni to skrb v obeh zadevah pospeševati s tem, da storijo vse kakor se jim veleva. Da se to toliko

raji zgodi, jim je treba 1. vedeti, da so stariši in gojitelji modri ljudje, kateri le to kažejo in velevalo, kar je gojencem koristno; 2. jih morejo vsled tega skrbno poslušati in radi vbogati; 3. se morejo dejansko vaditi v vsem, kar jim naročajo.

1. Če gojenec tega ne spozna, da so njegovi gojitelji veliko modreji in po mnogih skušnjah neizrečeno bolj prebrisani ko on sam, da mu vse le v dobrem namenu in previdno kažejo ter goreče za njegov blagostan skrbijo, nima potrebne podlage za odgojo. Kajti pomanjkuje mu ona veljava, ktera zbuja pozornost in vterjuje vero na resnico tega, kar se mu pravi. Brez te veljave se ne da nič doseči. Zato morejo gojenci vedno misliti, da so gojitelji to, kar so, modri ljudje, kateri vsako reč pretehtajo in v njegov prid previdno obračajo. To jim pripravlja pri gojiteljih ono veljavo, ktere je posebno takrat treba, kedar jim kažejo reči, katerih še oni po njihovi dobroti ne poznajo. Kolikokrat si misli neveden mladeneč, da to alj ono ni prav, kar pozneje za prav in dobro spozna! Le zaupanje na svoje gojitelje ga primora, da se poprime z veseljem vsega, kar mu kažejo in velevalo. Brez tega zaupanja pa ga ne veseli nič alj le samo to, kar je po njegovih plitvih mislih dobro in njegovi želji vgodno, in stori vse, kar stori po sili in tedaj brez vgodnega upljava na svojo odgojo.

Kako žalostne nasledke taka svojovoljnost in mladostna velikumnost rodi, kažejo dogodki vsakdanjega življenja dosti jasno. Kako bi neki smel mladeneč preziraje modre nauke svojih gojiteljev po puhlih domišljijah brez resnične podlage kak dober uspeh upati? Zida in lepša si gradove v višavah, ktere mu skušnje življenja vedno podirajo in ga na zadnje s podertinami toliko zasufajo, da se iz njih komaj skopa ter spozna, ko je že prepozno, da je prava sredstva svoje sreče zamudil. Naj tedaj učijo grenke skušnje, ktere neskušane modrijane v poznejih letih zadevajo, gojence, da bi svoje gojitelje kot modre ljudi spoštovali in njihove nauke z veseljem poslušali.

2. Ko se gojenec z zaupanjem oklene gojitelja, da je vse dobro in resnično, i kar mu kaže, se mora še vaditi vsako stvar skrbno opazovati, da nič ne prezira, kar bi notranjo zvezo raznih reči temnilo. Če mu bodo po skrbnem opazovanji posamezne reči jasne, se mu bodo sčasoma tudi v svoji zvezi razjasnile. Še tako majhna stvar je vredna, da se opazuje, če ravno njena veljava gojencu za zdaj še jasna ni. Koliko stvari se mu pravi, katerih

pravo vrednost in vgođen upljiv še le v poznejših letih spozna! S tem opazovanjem si nabira hrano za duševno življenje, da se zbuja blaži in krepeča, pa tudi pripomočke za prihodnje telesne potrebe.

3. Ker v življenji tudi zunanjih vidljivih reči potrebujemo, tako se more pri gojencu tudi v zunanjem pokazati, s čim se v notranjem peča. On more po dejanji svojo notranjost razodeti. Kaj bi njemu alj komu drugemu pomagalo, če bi še toliko lepih in dobrih reči vedel, pa bi nič od tega ne pokazal? Kdo bi verjel, da ve in zna kaj dobrega?

Pri dejanji, naj ima kakoršno obliko hoče, je prvo, da je resnično, t. j. da se vjema na tanko z notranjo podobo, ktero po dejanji vtelesimo. Kajti le tako je mogoče se prepričati, če so v duši jasne, čiste in resnične podobe alj ne. Mladeneč, kateri se ne vadi notranjih podob kazati kakor so, se ne more popravljati in zboljšati, ker gojitelj ne ve, kje mu še kaj pomanjkuje. Če pa celo vedoma drugače misli kakor se v dejanji kaže, tako je to že taka napaka, da si pri odgoji večje misliti ne moremo. Ta pripravljaja gojencu razun škode še sramoto, ker se sčasoma sama razodene ter ga toži, da ni resnično ravnal. Tako dejanje se sploh lažnjivo imenuje in ima po posebnih slučajih še druga pomenljiva imena, ktera njegovo gnusobo in grdobo značijo. Tacega se naj gojenci varujejo ko strupene kače, s ktero je nekako sorodno, in naj vsako svoje dejanje na tanko po notranjem vravnajo. Tacemu dejanju pravimo, da je odkritosrčno alj resnično. Kolikor bolj naravna je ta lastnost, toliko ugodnejši upljiv ima na odgojo, ker je le tako mogoče gojiteljem resnično stanje notranjeje življenja spoznati, ga popravljati, na pravi poti ohraniti in voditi. Tedaj je resničnost dejanja gojencu tako potrebna kakor ono, kar vidi in sliši, če hoče da se pametno in pošteno goji.

Drugo, kar se pri dejanji zahteva, je, da je zvesto. Človek ima že po naravi nekak nagon k mirovanju, kateri ga ovira pri dejanji in mu pripravlja mnogokrat dosti truda. Temu se mora vstavljati dokler ga ne premaga, da zamore vse, kar je potrebno in koristno brez ovirov po dejanji vtelesiti. Kdor se ne vadi in krepeča v tej borbi zoper ta škodljivi nagon, ostane v dejanji slab ter ne stori tega, kar bi storiti mogel. Tacega imenujemo lenuha in njegovo lastnost lenobo. Kakor že v navadnem življenji pošteni ljudje od lenuha nič kaj prida ne pričakujejo, tako tudi gojitelj od lenega gojenca nič dobrega pričakovati ne more. Kako bi pričakoval, če

se ne vadi vsega, kolikor je za zunanji svet potreba, po dejanji vresničiti? Bolj ko se vda lenobi, več opušča in večo škodo ima, ker mu toliko več koristnega za zdaj v zgubo pride in ga za prihodnje koriste toliko bolj nesposobnega pripravlja. Tacemu odgoja ne pomaga in njegovo prihodnjost opisuje pesnik z besedami:

Lenega čaka
Stergan rokal,
Paljca beraška
Prazni bokal.

Kdor pa zvesto dela, se vadi s tem vse napake in težave premagati ter si pripravlja pomoč v sedanjih potrebah in se vterjuje za prihodnost. Vadba stvarja mojstra. Če delo ne gre prvič, se mora poskusiti drugič in ponoviti tolikokrat, dokler ne gre čisto in zvesto izpod rok. Koliko vrednost taka vaja v zvestem delu ima, še le gojenec takrat spozna, ko njene nasledke občuti. Vsako delo mu je lahko, ga veseli in mu koristi. Zraven tega pa ga še čislajo vsi pošteni ljudje, s kterimi občuje in kterim ga priporočuje marljivost. Ta lepa lastnost nastane iz vbogljivosti, po kateri si gojenec prizadeva po navodu svojih gojiteljev vse storiti, kar mu velejajo. Vbogljiiv mora tedaj gojenec biti, če se hoče marljivosti privaditi in ž njo svojo srečo pripravljati. Kdor ne vboga, je brez Boga, pravi znani pregovor. — Dalje se more pri dejanji gojenca še kazati neka odvisnost od svojih gojiteljev. Kajti vedeti mora, da on sam za se še nič prav določnega in temeljitega ne ve, in da še nič stalnega in popolnega nima. Ta misel vtisne vsakemu njegovemu dejanju neko posebno znamenje, kteremu se ponižnost pravi. Ktera lastnost pa mladenča še lepše kinča ko ponižnost in ktera mu bolj škoduje ko njena nasprotnica, prevzetnost? Mladenča, kteri se na lastno modrost in na lastne moči zanašaje ravna kakor se mu poljubi, vlada prevzetnost, ktera ga v kratkem sili, da njen grenki sad okusi. Pred to in njenimi nasledki varuje gojenca oklep na svoje gojitelje. Bolj ko jim zaupa in bolj ko svojo nezmožnost v popolnosti spoznava, lepše se bo razodevala ponižnost v njegovem dejanji ter ga vedno k večji popolnosti navajala in mu ono samostalnost pripravila, ktere k srečnemu življenju potrebuje.

Vrh spolnjevanja svojih mnogovrstnih dolžnosti pa mora gojenec še hvaležen biti. Kako bi pa tudi nehvaležen bil gojiteljem, svojim nar večim dobrotnikom? Kedar pomisli, koliko truda,

skrbi in ljubezni imajo stariši, ko ga redijo in gojijo pred ko si sam zamore živež služiti, za obleko skrbeti in se v življenji modro in pametno vesti, koliko si prizadevajo učenički, ko mu po lepih naukih in koristnih vednostih blažijo srce in bistrijo um, ne more drugače ko prizadevati si, vse te dobrote po svojem povrniti. To se zgodi po hvaležnosti, ktera je gojiteljem nar ljubše plačilo za njihov mnogi trud in nar boljše poročstvo za dober vspeh odgoje. Tedaž hvaležni gojenci ne razveseljujejo samo gojiteljev, temveč kažejo s tem, da so dobro odgojeni in da spoznajo veliko dobroto odgoje, ktere sad je tudi hvaležnost. Kakor se naravno od vsakega hvaležnost zahteva, kteri je kako dobroto prejel, toliko večja hvaležnost se po pravici zahteva na nar večje dobrote, ktere gojenci od svojih gojiteljev dobivajo. Po tem hvaležnost ni samo znamenje dobre odgoje, marveč tudi naravna dolžnost, ktero morejo gojenci za toliko skrbneje spolnjevati kolikor oža je njena zveza z drugimi sredstvi, od kterih odvisi njihov telesni in dušni blagostan. Kdor pa za prejete dobrote hvaležen ni, ta ne kaže samo abotne glave in hudobno srce, temveč greši tudi zoper naravne dolžnosti človeške družbe, kar ni znamenje olikanega človeka. Veča ko je dobrota, gerja je nehvaležnost. Pod milim nebom pa gerjih nehvaležnežev ni ko so nehvaležni gojenci proti svojim gojiteljem. Po svoji nehvaležnosti oznanujejo, da se ne vdeležujejo vestno njihovega truda pri odgoji in da tedaž tudi njenega sadu ne živjajo. Zraven tega si pa zapirajo še vrata do drugih dobrot, ktere bi jim življenje podpirale in lajšale. Kajti:

Komur zahvala ni mar,
Temu odteza se dar;
Kdor se pa rad zahvaljuje,
Nove dobrote kupuje.

Sploh si more gojenec prizadevati svoje gojitelje pri odgoji podpirati in to podporo dejansko kazati ter se vsega zogibati, kar je nedostojno, nespodobno, njegovemu olikovanju škodljivo in se po tem ravnati in to posnemati, kar pri gojiteljih in drugih pametnih ljudeh vidi in sliši.

Če gojitelji in gojenci vsak po svojim svoje dolžnosti v domačem življenji vestno spolnjujejo, bo šoli lahko svoj namen doseči, da pripravi učencem za življenje potrebnih vednosti, po kterih se domača odgoja vtrjuje in blaži. Kajti gojenec pride z vsemi lastnostimi v šolo, po kterih se uk pospešuje in ktere skrbna mati v šolo odhajajočemu mladenču s temi besedami ponavlja: Lepo se

zadrži, bodi pazljiv in pridno se uči. In res so te lastnosti nasledki skrbne odgoje in za šolo tako potrebne, da jedna brez druge biti ne more, če hoče učenec kak uspeh pri uku imeti. Lepo zadržanje je za učenca prva dolžnost. Kdor se v šoli lepo ne zadrži, ne ovira s tem samo svojega uka, temveč škoduje s svojim slabim izgledom tudi drugim učencem ter jim spodkopuje dobre nasledke pri uku. Zato šola zahteva in mora zahtevati, da se vsak učenec lepo obnaša, če hoče, da se spotike pri uku in nevarnosti za lepo obnašanje pri vsih učencih odpravijo. Kdor od doma lepega zadržanja v šolo ne prinese in se tam po opominih in kaznih popraviti ne da, mora šolo zapustiti, ker pravica zahteva, da tisti škodo trpi, kateri jo zakrivi, ne pa oni, katerim jo pripravlja. Bolje in lepše pa je, da si vsak učenec prizadeva se povsod lepo vesti, posebno pa v šoli, da ga ni treba opominjati alj celo po kaki neprijetni kazni h temu siliti, da daje drugim lep izgled in da se s toliko večim uspehom učiti zamore.

Druga učenceva dolžnost v šoli je pazljivo in skrbno poslušati vse, kar se govori. Kdor se je te pazljivosti že doma privadil, mu bo v šoli za toliko lažje, ker se mu nove in tako zanimive reči pripovedujejo in kažejo. Brez te lastnosti ne more nobeden učenec dobrega uspeha imeti, ker mu posamezne reči temne ostanejo. To mu njihovo zvezo vedno bolj zakriva in na zadnje ves pogum vzame, da popusti šolo in uk. Kdor skrbno pazi, mu je vse jasno in se že v šoli dobro polovico nauči od tega, kar se mu nalaga in zraven še ponavlja in si vtrjuje to, česar se je že učil, da postane vsak nauk čisto njegova lastnina, ktere se lahko poslužuje, kedar koli je potrebuje. Kdor pa pazljiv ni, za tega pride vse to v zgubo in se more še doma veliko truditi, če hoče, da se saj površno in polovično nauči tega, česar bi se bil že lahko v šoli na pol naučil. Njegov uk je nepopolni in nima one stalne in trdne podlage, ktere je v dejanskem življenji treba.

Tretja ravno tako potrebna dolžnost učenca je, da se marljivo uči, t. j. da to, kar je v šoli slišal, doma ponavlja. Kajti ponavljanje je začetek vednosti. Kdor se je drugače marljivosti privadil, bo tudi to dolžnost lahko in rad spolnjeval. Če pomisli, da vsake reči mahoma vedeti ne more in da je treba jo dobro v spominu ohraniti, da jo jasneje spozna in lažje rabi, kedar je treba, si bo prizadeval se novih reči marljivo učiti in stare skrbno ponavljati, da toliko gotoveje njegova lastnina postanejo. Marljivi

uk pa mu tudi marsiktero priložnost odtegne, ktera bi mu sitnobe in škodo pripravljala. Kdor se nič, malo, površno alj napačno uči, temu ni veliko pomagati v šoli, ker mu podlage pomanjkuje, ktero bi mu bila domača odgoja pripraviti morala. On nima od svoje prihodnosti nič kaj prida pričakovati, ker mladostnih let v prid obračati ne zna alj noče. Da tedaj le doma dobro odgojeni učenci v šoli lepo napredujejo, krivo alj malo odgojeni pa šolski poduk ovirajo, je iz odgojinih razlogov dosti jasno. Da se pa tudi pri manj odgojenih učencih, če so gojitelji alj gojenci to zakrivali, šolski namen doseže in odgoja popravi, je treba, da se domači gojitelji, naj bojo stariši alj njihovi namestniki, z učenci porazumejo o primernih sredstvih, po katerih bi se kaj popraviti dalo. Ker imajo domači gojitelji le na enega alj saj ne na veliko učencev skrb, učenci pa na vse učence, tako je naravno, da se prvi pri drugih o tej zadevi oglašajo in za svet poprašujejo, ker je učenikom večkrat nemogoče posameznim gojiteljem posebne pomanjkljivosti naznaniti. Kdor še učenika svojih gojencev nikoli vidil alj se saj ž njim o svojih gojencih nikoli pogovarjal ni, ni čudo, če prepozno zve, da niso napredovali kakor bi rad. Kdor pa meni, da mu mora šola sama otroke zmodriti in jim vse napake odpraviti med tem ko sam roke križem drži, ta še v zadevah odgoje ni daleč prišel. Kajti posebno bistre glave so redke in le pri takih bi šoli mogoče bilo domačo odgojo nadomestiti, ker hitro spoznajo, da je koristno in dobro, kar se jim kaže. To jih zbuja in vnema, da šolske nauke radi poslušajo in se po njih ravnaajo, kolikor se jih vsakdanjega življenja dotiče. Pri drugih pa, kateri se šolskih naukov in njihove veljave po kakem si bodi uzroku določno ne zavejo, se ne more pričakovati, da bi se zamogli po njih določno ravhati, če jim dom h tej določnosti ne pripomore. Šola v tej zadevi sicer rada stori kolikor ji je mogoče, pa pri množini in različnosti svojih učencev se smeje s posameznimi le toliko pečati kolikor vspeh drugih pripušča.

Da se mladina kolikor mogoče odgoji in s potrebnimi vednostimi oskrbi, se mora dom s šolo združiti, da z družinimi močmi vsak po svojem za njen blagor dela. Vse prizadetje šole učenca k lepemu zadržanju, marljivosti, pokorščini in drugim lepim lastnostim napeljavati ostane brez uspeha, če ji dom svojo pripomoč odtegne alj nasprotno ravna. Le če se oba o podlagi, na kateri delata, zjedinita, o primernih sredstvih porazumeta in jeden dru-

zega rada podpirata, dosežeta, kar želita. Želita pa, da bi mladina v popolnem razvoji svojih telesnih in dušnih zmožnosti srečna postala ter blagostan človeštva podpirala in širila. H temu jo napeljuje blago srce in bistri um, katerega ji po trudapolni odgoji in težavnem podučevanju za popotnico v življenje pripravljata. Bolje in lepše dote pa mladina za trdno podlago svoje prihodnje sreče dobiti ne more. Zato se naj skrbno vdeležuje vsega truda in vseh težav, katere jo pospešujejo, da njeno veliko dobroto vedno bolj spoznava in nekda v hvaležnem spominu na svoje gojitelje vživa.

V Kranji, 23. junija 1870.

Mih. Žolgar.

Schulnachrichten.

I.

Stand des Lehrkörpers und Vertheilung der Lehrfächer im Schuljahre 1870.

Krob Laurenz, Director, lehrte Latein in der IV. und III. Classe; 12 Stunden wöchentlich.

Žolgar Michael, wirklicher Gymnasiallehrer, Ordinarius in der I. Classe, lehrte Latein und Deutsch in der I. und Griechisch in der III. Classe; 16 Stunden wöchentlich.

Zupan Thomas, wirklicher Religions- und Gymnasiallehrer, lehrte Religion und Slovenisch in allen vier Classen; 16 Stunden wöchentlich.

Vodušek Matthäus, wirklicher Gymnasiallehrer, Ordinarius in der IV. Classe, lehrte Latein in der II., Griechisch in der IV., Deutsch in der III. und IV. Classe; 18 Stunden wöchentlich.

Krašan Franz, wirklicher Gymnasiallehrer, Ordinarius in der III. Classe, lehrte Mathematik in der II., III. und IV., Naturgeschichte in der I., II. und III., Physik in der III. und IV. Classe; 18 Stunden wöchentlich.

Zupančič Wilibald, supplirender Gymnasiallehrer, Ordinarius in der II. Classe, lehrte Geographie und Geschichte in allen vier Classen, Deutsch in der II. und Mathematik in der I. Classe; 18 Stunden wöchentlich.

Freie Lehrgegenstände.

Freihandzeichnen lehrte 2 Stunden wöchentlich **Zupan Thomas**, k. k. Religions- und Gymnasial-Lehrer.

Kalligraphie, 3 Stunden wöchentlich. Die deutsche Current- und Lateinschrift. **Michael Kuster**, Hauptschullehrer.

Gesang, 2 Stunden wöchentlich. Erklärung der musikal. Zeichen; allgemeine Grundsätze für den Gesangsunterricht; Uebungen in den Kirchenliedern. **Peter Čebin**, Hauptschullehrer und k. k. Bezirksschul-Inspector.

II.

Tabellarische Uebersicht der Schülerzahl.

Classe	Zahl der eingetretenen Schüler		Verblieben am Schlusse des Jahres		Von diesen waren:						
					Schulgeld-zahlende		Stipen-disten	Katho- liken	Slovenen	Deutsche	Italiener
	öffent- liche	Priva- tisten	öffent- liche	Priva- tisten	im I. Sem.	im II. Sem.					
I.	25	—	23	—	25	9	1	A l l e	20	3	—
II.	18	—	15	—	4	3	1		12	2	1
III.	15	—	14	—	3	6	4		14	—	—
IV.	21	—	18	—	7	7	3		16	2	—
Zus.	79	—	70	—	39	25	9		62	7	1

An Stipendien bezogen die neun Stipendisten den Gesamtbetrag von 665 fl. 20 kr.

Zur Unterstützung der hierortigen studirenden Jugend hat der löbliche Sparcasse-Verein zu Laibach auch in diesem Jahre den Betrag von 100 fl. bewilliget, welche von dem Berichterstatter im Sinne der edlen Spender nach den Anträgen des Lehrkörpers an dürftige und würdige Schüler dieses Gymnasiums vertheilt worden sind.

Die Direction spricht dem löbl. Sparcasse-Verein für diese bedeutende patriotische Gabe ihren verbindlichsten Dank aus.

III.

Zuwachs an Lehrmitteln.

A. Bibliothek.

Angeschafft wurden:

Seyffert, Caesaris commentarii de bello gallico. — Zumpt, Curtii Rufi de gestis Alexandri Magni libri octo. — Zeller, die Philosophie der Griechen in ihrer geschichtlichen Entwicklung. 1. Theil. — Ihne, Römische Geschichte, I. Band. — Frischauf, Lehr-

buch der allgemeinen Arithmetik. — Frischauf, Elemente der Geometrie. — Pauschitz, Lehrbuch der Arithmetik. — Grimm, Märchen der Tausend und Einen Nacht. — Grimm, deutsche Sagen und Märchen. — Christmann, Australien. Geschichte der Entdeckungsreisen und Colonisation. — Die Nippon-Fahrer oder das wiedererschlossene Japan, von Steger und Wagner. — Historische Bibliothek zur Belehrung und Unterhaltung, 6 Bde. — Bibliothek der Länder-, Natur- und Völkerkunde, 6 Bde. — Senft, Lehrbuch der Mineralien- und Felsartenkunde. — Göll, das gelehrte Alterthum. 1. Bd. — Erzählungen von Franz Hoffmann, 10 Bändchen. — Šafarik, Geschichte der slavischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten. — Janežič, Cvetnik slovenske slovesnosti, in 2 Exempl. — Poezije D^{ra} Franceta Prešerna. — Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien.

Schenkungen:

Vom Herrn Prof. Josef Marn zu Laibach: Zlati vek;
 „ „ „ Thomas Zupan hier: Heinichen, Lateinisch-deutsches und deutsch-lateinisches Schulwörterbuch, 2 Bde. — Siebelis, Tiocinium poeticum. — Zlatomašnik, sveti oče Pij IX.

B. Physikalisches Cabinet.

Durch Ankauf wurde angeschafft:

Eine Anzahl Chemikalien: Aluminium, Ameisensäure, Amygdalin, Antimon, Bor, Calcium, Gerbsäure, Iridium, Kadmium, Kobalt, Magnesium, Mangan, Nickel, Selen, Silicium, Wolfram. — Wellrad. — Vorrichtung zu Foucaults Pendelversuch. — Segners Reactionsrad, zugleich hydrostatischer Springbrunnen. — Vorrichtung zu Plateau's Versuch. — Handluftpumpe. — Ein natürlicher Magnet. — Maximum-minimum-Thermometer nach Six. — Metall-Thermometer nach Holzmann mit Silbergehäuse. — Helligkeitsmesser (Princip von Lampadius). — Mikroskop (Vergrößerung 50—900). — Photometer nach Ritchie.

C. Naturhistorisches Cabinet.

Durch Ankauf zugewachsen:

Erinaceus europaeus. — Myoxus glis. — Elefanten-Backenzahn. (Gypsabguss.) — Astur palumbarius, A. nissus. — Strix aluco. — Cuculus canorus. — Upupa epops. — Caprimulgus europaeus.

— *Hirundo urbica*, *H. rustica*. — *Turdus merula*, *T. pilaris*. — *Alauda arvensis*. — *Emberiza hortulana*. — *Parus major*, *P. eversleyi*. — *Sylvia rubecula*, *S. hortensis*. — *Sterna hirundo*. — *Larus ridibundus*. — Eine Reihe kleiner Mineral-Schaustücke mit schön ausgeprägten Krystallen.

Durch Geschenke ist dem Cabinette zugekommen:

Mustella vulgaris, *Ardea nycticorax* (beide von C. Kučić, Schüler der II. Classe.)

IV.

Chronik des Gymnasiums.

Mit dem hohen Unterrichts-Ministerial-Erlasse vom 7. Juli 1869, Nr. 5682, sind die Herren Matthäus Vodusek, Gymnasial-Supplent zu Marburg, und Franz Krašan, Gymnasial-Supplent zu Görz, zu wirklichen Gymnasiallehrern in Krainburg ernannt worden. Dieselben traten mit dem Beginne des Schuljahres 1870 ihr neues Lehramt an.

Demzufolge sind die Supplenten, die Herren Johann Zajec und Lothar Wermuth entbehrlich geworden, und wurden nach dem Schlusse des II. Semesters 1869 ihrer Dienstleistung an dieser Lehranstalt entzogen.

Zu Anfang des Schuljahres wurde dem beurlaubten Professor Herrn Johann Dominikus über sein Ansuchen eine Hauptlehrerstelle an der Lehrerbildungsanstalt zu Marburg verliehen.

An dessen Stelle ernannte das hohe Unterrichtsministerium mit Erlass vom 21. März 1870, Nr. 1993, den Supplenten am Gymnasium in Triest Herrn Heinrich Pirker zum wirklichen Gymnasiallehrer in Krainburg, welcher seinen neuen Dienstposten in den nächsten Ferienmonaten anzutreten hat.

Unterdessen wurde diese Lehrstelle von dem bisherigen Supplenten Herrn Wilibald Zupančič bis zum Ende des Schuljahres versehen.

In den Monaten November und December 1869 haben die Landesschulinspectoren für die Mittelschulen in Steiermark, Krain und Kärnten, die Herren Carl Holzinger und Dr. Mathias Wretschko, ihre Inspection an dieser Lehranstalt abgehalten.

Zu Ende des Schuljahres hatte die Anstalt einen sehr traurigen Fall zu beklagen, indem der Schüler der IV. Classe Anton

Božnar, ein sehr gesitteter Jüngling, am 11. Juli beim Baden verunglückte und in den Wellen des Flusses Kanker seinen frühzeitigen Tod gefunden hat.

V.

Verzeichniss der Schüler

in alphabetischer Ordnung.

I. Classe.

Födransberg Albin Ritter v. aus Oberlaibach.	Novak Johann aus Stražiše bei Krainburg.
Gantar Martin aus Sairach bei Idria.	Okorn Andreas aus Kokritz.
Globočnik Barth. aus Kropp.	Pogačnik Johann aus Laufen.
Golob Vincenz aus St. Georgen im Felde.	Polšnar Johann aus Kanker.
Jeglič Franz aus Unter-Duplach.	Ribnikar Albert aus Neumarktl.
Kalan Johann aus Mavčiče.	Smukavec Andreas aus Mitterdorf.
Kladva Johann aus Asp.	Schega Carl aus Hatzfeld in Ungarn.
Kosler Peter aus Triest, Küstenland.	Vavpetič Franz aus Podgier bei Stein.
Krenner Gottfried aus Krainburg.	Wölbitsch Albin aus Karnburg in Kärnten.
Lužan Johann aus Safnitz.	Zelnik Josef aus Gross-Naklas.
Meeraus Emil aus Bruneck in Tirol.	Zupan Josef aus Podpeč.
	Žemva Johann aus Assling.

II. Classe.

Bantan Johann aus Čemšenik.	Pintar Johann aus Bischoflack.
Ferlan Stephan aus Sairach.	Pintar Johann aus Pölland.
Gantar Gregor aus Sairach.	Poljanec Laurenz aus Veldes.
Košir Franz aus St. Jobst ob Billichgratz.	Prešeren Vincenz aus Radmannsdorf.
Kučič Karl aus Mailand in Italien.	Tavčar Wilhelm aus Laas.
Lach Eugen aus Wippach.	Veternik Josef aus St. Kreuz bei Neumarktl.
Meeraus Mathias aus Stubaiertal in Tirol.	Zupan Johann aus Franz in Steiermark.
Müllner Eugen aus Radmannsdorf.	

III. Classe.

Alijančič Bartholomäus aus Neu-
marktl.

Bernard Anton aus Asp.

Franz Josef aus Kronau.

Jelenec Georg aus Kropp.

Jesenko Ignaz aus Pölland.

Kmet Andreas aus Gross-Naklas.

Kokalj Johann aus Mitterdorf.

Kolman Friedrich aus Radmanns-
dorf.

Pogačar Josef aus Wocheiner-
Vellach.

Potočnik Thomas aus Eisern.

Richteršič Johann aus Bukovica.

Šarabon Vincenz aus Neumarktl.

Zalokar Josef aus Obergörjach.

Zupanec Barthol. aus Lancovo.

IV. Classe.

Hlafka Franz aus Radmannsdorf.

Hribar Ludwig aus Laibach.

Hudovernik Johann aus Rad-
mannsdorf.

Jakelj Johann aus Kronau.

Kollegger Johann aus Villach.

Konc Anton aus Krainburg.

Kos Franz aus Selzach.

Kramar Ernest aus Bischoflack.

Logar Andreas aus Görttschach.

Mayr Peter aus Krainburg.

Rozman Florian aus Flödnigg.

Skraba Franz aus Brezovic bei
Laibach.

Schega Johann aus Wippach.

Šolar Anton aus Kropp.

Šumi Vincenz aus Krainburg.

Trobec Matthäus aus St. Oswald
bei Bischoflack.

Zupančič Thomas aus Dobrava.

Žerovnik Johann aus Krainburg.

Laurenz Krob,

k. k. Gymnasial-Director.

III. Klasse: 1. Die Geschichte der Wissenschaften und Künste.
2. Die Geschichte der Literatur.
3. Die Geschichte der Philosophie.

IV. Klasse: 1. Die Geschichte der Naturwissenschaften.
2. Die Geschichte der Medizin.
3. Die Geschichte der Kunst.

V. Klasse: 1. Die Geschichte der Geographie.
2. Die Geschichte der Geschichte.
3. Die Geschichte der Politik.

VI. Klasse: 1. Die Geschichte der Religionen.
2. Die Geschichte der Ethik.
3. Die Geschichte der Logik.

VII. Klasse: 1. Die Geschichte der Mathematik.
2. Die Geschichte der Physik.
3. Die Geschichte der Chemie.

VIII. Klasse: 1. Die Geschichte der Astronomie.
2. Die Geschichte der Meteorologie.
3. Die Geschichte der Botanik.

IX. Klasse: 1. Die Geschichte der Zoologie.
2. Die Geschichte der Mineralogie.
3. Die Geschichte der Geologie.

X. Klasse: 1. Die Geschichte der Archäologie.
2. Die Geschichte der Epigraphik.
3. Die Geschichte der Numismatik.

XI. Klasse: 1. Die Geschichte der Paläontologie.
2. Die Geschichte der Ethnologie.
3. Die Geschichte der Anthropologie.

XII. Klasse: 1. Die Geschichte der Linguistik.
2. Die Geschichte der Philologie.
3. Die Geschichte der Literaturwissenschaft.

XIII. Klasse: 1. Die Geschichte der Pädagogik.
2. Die Geschichte der Psychologie.
3. Die Geschichte der Soziologie.

XIV. Klasse: 1. Die Geschichte der Ökonomie.
2. Die Geschichte der Jurisprudenz.
3. Die Geschichte der Staatswissenschaft.

XV. Klasse: 1. Die Geschichte der Philosophie.
2. Die Geschichte der Logik.
3. Die Geschichte der Ethik.

XVI. Klasse: 1. Die Geschichte der Metaphysik.
2. Die Geschichte der Erkenntnistheorie.
3. Die Geschichte der Wissenschaftstheorie.

XVII. Klasse: 1. Die Geschichte der Philosophie.
2. Die Geschichte der Logik.
3. Die Geschichte der Ethik.

XVIII. Klasse: 1. Die Geschichte der Philosophie.
2. Die Geschichte der Logik.
3. Die Geschichte der Ethik.

